

Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky), soudců Tomáše Lichovníka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele **Mg.A. Davida Černého**, zastoupeného Mgr. Františkem Steidlem, advokátem, se sídlem Opletalova 5, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. ledna 2017 č. j. 30 Cdo 2956/2016-284 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 23. února 2016 č. j. 1 Co 127/2012-277, za účasti Vrchního soudu a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Prof. Milana Knížáka, Dr.A., jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění:

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Vedlejší účastník se žalobou ze dne 1. 8. 2011 domáhal ochrany své osobnosti v souvislosti s tvrzeným zásahem do jeho osobnostních práv obsahem dokumentu „Cena Jindřicha Chalupeckého“ (dále jen „odvysílaný dokument“), který Česká televize jako druhá žalovaná odvysílala na programu ČT 2 dne 8. 1. 2011 od 22:00 hodin, reprízovala ho dne 15. 1. 2011 od 9:40 hodin (tedy v době, kdy vedlejší účastník stále působil jako generální ředitel Národní galerie v Praze) a zpřístupňovala jej i na svých webových stránkách (do vydání předběžného opatření ze dne 19. 8. 2011). Odvysílaný dokument je založen na rozhovorech s řadou laureátů Ceny Jindřicha Chalupeckého, kterou v roce 2000 získal i stěžovatel. Otázku, co se pro něj změnilo tím, že zmíněnou cenu dostal, stěžovatel v odvysílaném dokumentu zodpověděl tak, že cenu vlastně nedostal, protože jej vedlejší účastník tehdy nechal vyvést z budovy Národní galerie. Na otázku proč reagoval stěžovatel na adresu vedlejšího účastníka výrokem „Protože je to čurák“ a „Protože to je nafoukanej, kriploidní čurák“. Za tento výrok požadoval vedlejší účastník po obou žalovaných omluvu a náhradu nemajetkové újmy v penězích (ve výši 150.000 Kč ve vztahu ke stěžovateli a ve výši 500.000 Kč ve vztahu ke druhé žalované), neboť stěžovatel podle něj svými výroky, kterými ho vědomě a úmyslně dehonestoval, zasáhl do jeho práva na občanskou čest a lidskou důstojnost a druhá žalovaná též úmyslně zasáhla do jeho osobnostních práv a postupovala *non lege artis* z hlediska stavovských i svých vnitřních norem.

2. Stěžovatel se k žalobě vyjádřil tak, že předmětný výrok nemá objektivní způsobilost zasáhnout do osobnostních práv vedlejšího účastníka. Zdůraznil, že je nekonformním umělcem, expresivní způsob vyjadřování je součástí jeho osobnosti a antipatie vedlejšího účastníka k němu jsou všeobecně známy. Inkriminovaný výrok není způsobilý působit na racionální úsudek jiných, neboť je ve své podstatě bezobsažný. Stěžovatel rovněž připomněl souvislosti věci, tj. incident z listopadu 2000, kdy jej

vedlejší účastník nechal vyvést z galerie ochrankou. Svým výrokem tedy kritizoval uvedené jednání vedlejšího účastníka, zapříčiněné jeho zápornými povahovými vlastnostmi. K jejich popisu sice použil expresivní výrazy, nicméně obdobného jednání se podle něj dopouští i vedlejší účastník, který jej veřejně v rozhovoru pro deník Právo v roce 2003 označil za „zamindrákovaného chudáka“. Jestliže tedy jeden výrazný a excentrický umělec použije z pozice ředitele galerie vůči druhému obdobně vyhraněnému tvůrci nejdříve fyzického násilí a pak jej veřejně označí za „zamindrákovaného chudáka“, nemůže se cítit dotčen na svých osobnostních právech, je-li mu oplaceno podobnou mincí. Z dosud předložených tvrzení a důkazů pak spolehlivě nevyplývá, že by došlo k takovému snížení důstojnosti či vážnosti vedlejšího účastníka ve společnosti, které by vyžadovalo náhradu nemajetkové újmy v penězích. Stěžovatel konečně uvedl, že nebyl srozuměn s tím, že se předmětný výrok dostane do televizního vysílání v nezměněné podobě, neboť rozhovor neautorizoval a nebyl domluven s tvůrci pořadu, že jej odvysílají v takovém znění.

3. Druhá žalovaná se k žalobě vyjádřila tak, že jde o emotivní, ryze osobní reakci stěžovatele na to, že jej vedlejší účastník v roce 2000 při instalaci cen laureátů Ceny Jindřicha Chaluppeckého vyhodil z galerie a cena mu byla předána na ulici; dokument se měl navíc vysílat po 22. hodině. Předložila mj. písemný souhlas stěžovatele s užitím natočeného materiálu; ve spisu (č. l. 70) je dále založen email režisérky odvysílaného dokumentu, ve kterém tato uvádí, že při střihání dokumentu chtěla předmětný konflikt prezentovat, protože se během natáčení ukázalo, že ilustruje několik rovin filmu: problémy komunikace uvnitř umělecké komunity i navenek, smysl výtvarné ceny a její osudy. Druhá žalovaná soudu rovněž sdělila, že mezi ní a vedlejším účastníkem došlo v rámci mimosoudních jednání k dohodě o omluvě, kterou již odvysílala v požadovaném znění a provedení. (V návaznosti na částečné zpětvzetí žaloby vedlejším účastníkem pak došlo k částečnému zastavení řízení.)

4. Na jednání dne 9. 1. 2012 stěžovatel sdělil, že je připraven se vedlejšímu účastníkovi omluvit osobním dopisem, příp. při osobním jednání, za to, že jej přirovnal k mužskému pohlavnímu orgánu za použití vulgarismu. Písemnou omluvu téhož dne předal právnímu zástupci vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník však tuto omluvu nepovažoval za dostatečnou a setrval na svém žalobním návrhu.

5. Na jednání dne 28. 2. 2012 poukázal stěžovatel na to, že míra úctyhodnosti každé osoby je determinována jejím vlastním chováním; sám vedlejší účastník se přitom chová dosti neuctivě, čímž sám snižuje míru své úctyhodnosti.

6. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem č. j. 66 C 85/2011-177 ze dne 28. 2. 2012 uložil ve výroku I. stěžovateli povinnost poskytnout vedlejšímu účastníkovi ve výroku specifikovanou omluvu. Výrokem II. zamítl žalobu v rozsahu, aby stěžovatel byl povinen pořídit na své náklady videozáznam své omluvy vedlejšímu účastníkovi a předat jej druhé žalované. Výrokem III. soud schválil smír uzavřený mezi vedlejším účastníkem a druhou žalovanou o znění její omluvy vedlejšímu účastníkovi, výrokem IV. zamítl žalobu, aby stěžovatel zaplatil vedlejšímu účastníkovi částku ve výši 150.000,- Kč a výrokem V. zamítl žalobu, aby druhá žalovaná zaplatila vedlejšímu účastníkovi částku ve výši 500.000,- Kč. Výrokem VI. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

7. Městský soud věc posoudil podle § 11 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „původní občanský zákoník“), přičemž vyšel též z článků 10 odst. 1 a 17 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) i z relevantní judikatury v oblasti svobody projevu a výkonu práva kritiky. Konstatoval, že v důsledku hrubě vulgárních slov, jež stěžovatel použil ke kritice vedlejšího účastníka a jež druhá žalovaná odvysílala, je napadaná část excesivní kritikou (intenzivní exces), která vybočuje z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti v demokratické společnosti, tedy z mezí nutných k dosažení sledovaného a zároveň společensky uznávaného účelu, a je i profesně neetická. Vulgarita použitých výrazů je taková, že překračuje míru povolené expresivity a činí kritiku ze strany stěžovatele excesivní a objektivně způsobila zasáhnout do osobnostních práv vedlejšího účastníka. Pokud jde o intenzitu zásahu, dospěl městský soud k závěru, že napadaná část nebyla objektivně způsobila zasáhnout do osobnostních práv vedlejšího účastníka tak, že by byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti a že by bylo odůvodněno poskytnutí zadostiučinění v penězích. Soud přitom poukázal na povahu odvysílaného dokumentu, cílovou diváckou skupinu, formu zařazení, absenci jakékoli skandálnosti či pikantnosti podání napadeného výroku, rovněž na veřejně známé antipatie účastníků, jakož i na to, jak sám vedlejší účastník vystupuje na veřejnosti a vyslovuje se k určitým osobám či skupinám osob. Za směrodatné považoval i to, že vedlejší účastník je osobou veřejného zájmu, že se pronesená kritika týkala jeho působení v Národní galerii a že se ochrany nedovolával bezprostředně po odvysílání. Zadostiučinění (dvoji) veřejnou omluvou se proto městskému soudu jevilo jako postačující.

8. Vedlejší účastník se odvolal proti výrokům IV., V. a VI. uvedeného rozsudku s tím, že klíčovou otázkou, kterou městský soud v dané věci nesprávně posoudil, je, zda by každá osoba v jeho pozici pocítovala předmětné vulgarity jako závažnou újmu na svých právech. Oba žalovaní navrhli, aby odvolací soud rozsudek potvrdil.

9. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) výrokem I. rozsudku č. j. 1 Co 127/2012-208 ze dne 26. 2. 2013 změnil napadený rozsudek ve výrocih IV. a V. tak, že na náhradu nemajetkové újmy v penězích je stěžovatel povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 100.000 Kč a tutěž částku je vedlejšímu účastníkovi povinna zaplatit druhá žalovaná; jinak (v dotčené části) rozsudek městského soudu potvrdil. Výroky II. a III. rozhodl vrchní soud o nákladech řízení.

10. Vrchní soud neměl za opodstatněné ve věci provádět další dokazování, neboť vyšel ze skutkových zjištění městského soudu, a převzaté skutkové závěry posoudil odlišně jen po stránce právní. Ztotožnil se s – dle jeho názoru přesvědčivě odůvodněným – závěrem městského soudu, že užitím předmětných výrazů obsahujících ty nejhrubější vulgarismy, jak je stěžovatel proti vedlejšímu účastníkovi opakovaně užil, a druhou žalovanou pak bez dalšího odvysílaných, došlo k zásahu do osobnostních práv vedlejšího účastníka, zejména do jeho cti a důstojnosti. Vrchní soud však nesdílel názor městského soudu, který předmětné vulgarismy, byť je považoval za překračující míru povolené expresivity a nepoživající ochrany, neshledal takové intenzity, jakou předpokládá ustanovení § 13 odst. 2 občanského zákoníku. Vrchní soud naopak dovodil, že ze strany obou žalovaných došlo nejen k značnému zásahu do osobnostních práv, ale z objektivního hlediska, z něhož bylo třeba vycházet, byla nepochybně ve velkém rozsahu snížena i důstojnost a čest vedlejšího účastníka, stejně jako by tyto statky chráněné § 11 občanského zákoníku byly sníženy u kterékoliv jiné fyzické osoby.

Podle názoru vrchního soudu tak byly dány předpoklady pro přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku. Při posuzování výše finanční satisfakce dospěl vrchní soud s přihlédnutím ke všem okolnostem, za nichž k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv došlo, k závěru, že přiměřenou je částka 100.000 Kč, kterou měl vedlejšímu účastníkovi zaplatit každý z žalovaných.

11. K dovolání stěžovatele Nejvyšší soud rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 2042/2013 ze dne 18. 12. 2013 rozsudek vrchního soudu zrušil ve vztahu mezi vedlejším účastníkem a stěžovatelem ve výroku I. v části, kterou byl změněn rozsudek městského soudu ve věci samé, a dále ve výrocích II. a III. a věc v tomto rozsahu vrátil vrchnímu soudu k dalšímu řízení. Uvedl přitom, že ač se určení výše finančního zadostiučinění stává předmětem volného uvážení soudu, musí soud v každém jednotlivém případě vycházet z úplného skutkového stavu a v tomto rámci se opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003), kterými jsou zejména míra závažnosti vzniklé nemajetkové újmy a zvážení okolností, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, přičemž jde nejen o okolnosti na straně samotného škůdce, ale i na straně poškozené fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 30 Cdo 427/2000). Nejvyšší soud vrchnímu soudu vytkl zejména to, že jasně nevysvětlil, které konkrétní zjištěné a příslušně zhodnocené skutečnosti jej vedly k závěru jednak o opodstatněnosti zadostiučinění podle § 13 odst. 2 původního občanského zákoníku („což ovšem neznamená, že by snad dovolací soud tuto formu zadostiučinění pro daný případ vylučoval“), jednak o konkrétně přiznané výši relativní náhrady. Pokud pak odvolací soud v této části odůvodnění uvedl specifické skutečnosti, pak spíše jen ty, které byly významné pro úvahu o důvodu umenšení náhrady nemajetkové újmy. Dle Nejvyššího soudu však odůvodnění napadeného rozhodnutí prakticky neposkytuje hodnotné konkrétní podklady k ověření její základní výše. Ani otázkou možných následků předmětného zásahu vůči žalobci se napadené rozhodnutí podrobněji nezabývá a setrvává většinou pouze na zdůraznění jinak nepopíratelné vulgarity použitého slovního útoku.

12. Rozsudkem č. j. 1 Co 127/2012-245 ze dne 22. 7. 2014 vrchní soud rozsudek městského soudu ve vztahu ke stěžovateli opět změnil tak, že mu uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 100.000 Kč z titulu náhrady nemajetkové újmy v penězích. (s tím, že v rozsahu zamítnutých 50.000 Kč požadovaných vedlejším účastníkem bylo již pravomocně rozhodnuto). Po doplnění skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně, zejména popisem obsahu odvysílaného dokumentu a kontextu sporných výroků (č. l. 248), dospěl vrchní soud k závěru, že morální zadostiučinění, kterého se v daném případě vedlejšímu účastníkovi dostalo, a to nejen omluvami, ale i obsahem rozhodnutí soudu a jeho odůvodněním, není dostatečným zadostiučiněním a namísto je, vzhledem k objektivně značné míře snížení důstojnosti vedlejšího účastníka a jeho vážnosti ve společnosti, aby mu bylo přiznáno též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 původního občanského zákoníku. Uvedl, že předmětné výroky stěžovatele byly objektivně způsobilé ovlivnit vnímání vedlejšího účastníka veřejností se zájmem o výtvarné umění, nikoli jako výtvarníka, ale občana. Nelze sice přehlížet výrazovou úroveň vzájemných hodnocení obou účastníků, ale nelze tím argumentovat při posuzování intenzity zásahu do práv vedlejšího účastníka. Stupeň vulgarity, užitý při kritice vedlejšího účastníka, přesahuje nepochybně v demokratické společnosti přípustnou míru kritiky a objektivní hledisko při posuzování míry zásahu muselo vést odvolací soud k závěru o objektivně

vysoké intenzitě i rozsahu nepříznivého následku, a také k závěru, že náhrada nemajetkové újmy v penězích je v daném případě zcela namístě. Pro posouzení míry zásahu mají význam i další okolnosti, mimo jiné to, že stěžovatel použil předmětné výrazy zcela zbytečně, z čehož bylo třeba dovodit jeho úmysl hrubě vedlejšího účastníka zasáhnout. Významné jsou v tomto případě i preventivní důvody, k nimž bylo přihlíženo především vzhledem k následnému postupu stěžovatele, který pronesené výrazy obhajoval, ale i v rámci snahy o kultivaci veřejného prostoru v budoucnu. Vrchní soud dále uvedl, že při posuzování výše náhrady nemajetkové újmy v penězích přihlížel k okolnostem svědčícím ve prospěch i v neprospěch vedlejšího účastníka. K prvním patří závěr o zcela zbytečném pronesení tak vulgárních slov, jelikož stěžovatel reagoval na událost starou vlastně již 12 roků (předávání ceny Jindřicha Chalupeckého v roce 2000), což svědčí o jeho úmyslu vedlejšího účastníka skandalizovat, jakož i fakt, že pořad byl připravován pro veřejnoprávní médium a stěžovatel musel být smířen s tím, že ve veřejném prostoru jeho vulgární kritika zazní. Dále při posuzování výše relutární náhrady vycházel z objektivního hlediska, s tím, že při porovnání podobných (i méně vulgárních) verbálních veřejných útoků by ani požadovaná částka 150.000 Kč nebyla zcela nepřiměřená, ale přihlížel i k okolnostem svědčícím v neprospěch vedlejšího účastníka. Ten se již dříve zachoval ke stěžovateli nevhodně, když jej vykázal z Národní galerie a sám vůči němu pronesl dehonestující výroky. Vedlejší účastník byl také v době útoku veřejnou osobou projevující se též kontroverzním způsobem, takže musel očekávat obdobné, ale přiměřené reakce, přičemž jeho působení ve funkcích nebylo vždy hodnoceno pouze kladně. Zcela lichá byla ale dle vrchního soudu námitka stěžovatele o bezobsažnosti jeho výroku, neboť oba dehonestující výrazy byly použity jako hrubé nadávky, které neodpovídaly na otázky stěžovateli položené. Námitku stěžovatele, že částka 100.000 Kč byla uložena i druhé žalované, jejíž majetkové poměry se s jeho nemohou srovnávat, označil vrchní soud za nedůvodnou proto, že druhá žalovaná se vůči žalobci dopustila jiného zásahu, byť v souvislosti s předmětným dokumentem, což bylo zohledňováno a posuzováno v předchozím rozsudku.

13. Rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 36/2015 ze dne 29. 4. 2015 Nejvyšší soud k dovolání stěžovatele rozsudek vrchního soudu opět zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Konstatoval, že přes zřejmou snahu řídit se právním názorem dovolacího soudu vysloveným v jeho předchozím zrušovacím rozsudku a přesto, že se znovu zabýval okolnostmi, za nichž stěžovatel pronesl vulgarismy na adresu vedlejšího účastníka, a nově zdůraznil např. zbytečnost jejich užití, vrchní soud opět nedostál zásadám formulovaným v ustálené judikatuře Nejvyššího soudu, a to zejména pokud jde o určení výše finanční satisfakce náležející vedlejšímu účastníkovi. V odůvodnění napadeného rozsudku sice vrchní soud uvedl některé okolnosti svědčící podle jeho názoru ve prospěch vedlejšího účastníka, ale pak, aniž by jejich váhu blíže rozvedl, vyslovil přesvědčení, že ani původně požadovaná částka 150.000 Kč by nebyla zcela nepřiměřená. Po konstatování této „základní“ částky uvedl okolnosti svědčící v neprospěch vedlejšího účastníka, které ho zřejmě vedly ke snížení této částky o 50.000 Kč, a za přiměřenou prohlásil částku 100.000 Kč. Ač tedy vrchní soud nevymezil konkrétní (zjištěné) okolnosti, které jej vedly k úvaze o přiměřenosti základního požadavku vedlejšího účastníka na náhradu nemajetkové újmy v penězích ve výši 150.000 Kč, bez dalšího z ní vyšel a pouze ji již zmíněným způsobem redukoval. Napadené rozhodnutí proto ani v tomto případě neobsahovalo konkrétní a přezkoumatelná hlediska, která by umožňovala posoudit přiměřenost přisouzené náhrady nemajetkové újmy v penězích.

14. Napadeným rozsudkem č. j. 1 Co 127/2012-277 ze dne 23. 2. 2016 vrchní soud výrokem I. rozsudek městského soudu v napadené části znovu změnil tak, že stěžovateli uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 100.000 Kč z titulu náhrady nemajetkové újmy a výrokem II. mu uložil zaplatit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení. Vrchní soud v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že vychází ze správných skutkových zjištění městského soudu a z nich vyvozeného závěru, že v případě stěžovatele šlo o neoprávněnou kritiku, která byla objektivně způsobilá zasáhnout do práva vedlejšího účastníka na čest a důstojnost. Současně však uvedl, že nesdílí jeho závěr, že zásah nebyl objektivně způsobilý dotknout se těchto práv vedlejšího účastníka tak, aby byla snížena jeho důstojnost a vážnost ve společnosti ve značné míře. Při posouzení intenzity, trvání a rozsahu nepříznivých následků vedlejšímu účastníkovi vzniklých vrchní soud především uvážil, že předmětné výroky nerozlišovaly mezi fyzickou osobou žalobce a jeho postavením výtvarníka, a byly tak způsobilé ovlivnit jeho vnímání v obou těchto sférách. Rovněž nebylo podle něj rozhodné, že žaloba byla podána až po půl roce, neboť ani tento časový odstup není tak významný, aby z něj bylo možno učinit závěr o nižší intenzitě zásahu. Naopak stupeň stěžovatelem užitě vulgarity se zřetelně a evidentně vymyká v demokratické společnosti přípustné míře kritiky, a svědčí proto o mimořádně vysoké intenzitě a tudíž i rozsahu nepříznivého následku na cti, důstojnosti a vážnosti vedlejšího účastníka ve společnosti [viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000 (N 19/17 SbNU 133)]. Cílem výroků stěžovatele a jeho úmyslem bylo jednoznačně vedlejšího účastníka hrubě zasáhnout a veřejně jej zostudit a urazit, přičemž – vycházející z objektivního principu - takovým zásahem by se musel nutně cítit na cti, vážnosti a důstojnosti dotčen každý, kdo by se nacházel na místě vedlejšího účastníka. K tomu přistupuje městským soudem zjevně nedocenené hledisko preventivní, a to jak speciální ve vztahu ke stěžovateli, jež je třeba zohlednit tím spíše v konfrontaci s následným postupem stěžovatele, který pronesené výrazy obhajoval, tak i hledisko generální, pro kultivaci veřejného prostoru v budoucnu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009 sp. zn. 30 Cdo 2033/2009). Na základě toho vrchní soud uzavřel, že za daných okolností nepostačí morální zadostiučinění a jsou splněny podmínky pro přiznání peněžité náhrady podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku. Pokud jde o určení výše náhrady podle § 13 odst. 3 občanského zákoníku, vrchní soud připomněl, že je nutno vyjít z celkové povahy i z jednotlivých okolností daného případu, přičemž okolnosti vedoucí k úvaze o přiznání finančního zadostiučinění se musejí nutně promítat i do úvah při určení jeho výše; je třeba zejména přihlídnout k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené osobnosti, k trvání i šíři ohlasu a k vlivu vzniklé nemajetkové újmy na postavení a uplatnění fyzické osoby ve společnosti. Mimořádně vysoká intenzita zásahu byla podle názoru vrchního soudu dána bezprecedentní vulgaritou stěžovatelem užitých výrazů, jež zopakoval a ještě zesílil přidáním slov „nafoukanej kriploidní“, přičemž při úvaze o intenzitě, povaze a způsobu zásahu nutno vzít v úvahu, že se tak stalo ve vysílání České televize, tedy média s odpovídající sledovaností, prostřednictvím kterého se výrok dostal do veřejného prostoru, že tyto urážky ve skutečnosti neodpovídaly na otázku, na niž byl stěžovatel tázán, a byly tak zcela zbytečné a nemístné; reagovaly přitom na události časově vzdálené dvanáct let a jejich jediným a bezprostředním cílem bylo vedlejšího účastníka urazit a dehonestovat. Při hodnocení charakteru a rozsahu zasažené osobnosti vedlejšího účastníka je zjevné, že výroky stěžovatele se dotkly občanské i profesionální cti vedlejšího účastníka, nakolik mezi těmito sférami nerozlišovaly, v době, kdy zastával funkci ředitele Národní galerie, přičemž oba účastníci jsou veřejnými osobami – známými výtvarnými umělci, byť oba hodnoceni jako kontroverzní, a že i vedlejší

účastník se vyjadřoval na adresu stěžovatele dehonestujícím způsobem. Pokud jde o trvání a šíři ohlasu, pak vedlejší účastník po zveřejnění informace o podané žalobě čelil vulgárním komentářům na internetové síti, stěžovatel své jednání dokonce obhajoval, teprve později se písemně omluvil. Naopak na uplatnění vedlejšího účastníka ve společnosti neměla tvrzená nemajetková újma vzniklá neoprávněným zásahem stěžovatele zjevný vliv. S poukazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 179/2004 ze dne 30. 9. 2004 dospěl nicméně vrchní soud k závěru, že stěžovatel si svými výroky počínal v rozporu s požadavky elementární slušnosti, tedy s takovými oprávněnými zájmy fyzické osoby vedlejšího účastníka, na kterých je třeba s ohledem na požadavek zajištění elementární úcty k důstojnosti její osobnosti za všech okolností bezpodmínečně trvat. Stěžovatel také při realizaci svého práva na svobodu projevu pominul, že výkon této svobody zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, mezi něž náleží mimo jiné závazek vyhnout se výrazům, které jsou zhanobující a urážlivé (srov. rozsudek ESLP ve věci Wingrove proti Spojenému království ze dne 25. 11. 1996). Je třeba vzít zřetel též na hledisko preventivní, neboť přiměřené zadostiučinění je jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky (v daném případě stěžovatele, resp. autory internetových příspěvků) od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující i z tohoto hlediska. Uvedeným hlediskům podle názoru vrchního soudu odpovídalo přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích v částce 100.000 Kč. Rozsudek nabyl právní moci dne 31. 3. 2016.

15. Stěžovatel posléze podal proti všem výrokům rozsudku vrchního soudu dovolání, jehož přípustnost opíral o ustanovení § 237 občanského soudního řádu, neboť napadené rozhodnutí podle něj záviselo na vyřešení otázek procesního i hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud znovu odchýlil od ustálené praxe dovolacího soudu, stejně jako otázek, které nebyly v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešeny. Stěžovatel odvolacímu soudu nejprve po procesní stránce vytýkal, že ač dospěl k jinému skutkovému zjištění než soud prvního stupně, neopakoval v odvolacím řízení dříve provedené důkazy. V rozporu s ustálenou praxí dovolacího soudu pak podle něj odvolací soud dospěl v hmotněprávní rovině k závěru, že zásahem prvního žalovaného do osobnostních práv žalobce byla ve značné míře snížena jeho čest a důstojnost ve společnosti, a mylně se domníval, že jde o otázku právního posouzení. Pokud jde o závěr, že vedlejšímu účastníkovi náleží peněžité zadostiučinění, vytkl stěžovatel dovolacímu soudu, že se omezil jen na obecné úvahy, ačkoliv vulgarismy postupně stále více prostupují do veřejných proslovů a objevují se ve veřejném prostoru stále častěji. Odvolací soud také nevzal v úvahu, že i sám vedlejší účastník opakovaně v různých médiích dehonestuje ostatní a že stěžovatel je nejen programově nekonformním umělcem, ale také člověkem jednajícím impulzivně a používajícím ve svém projevu často sprostá slova. Při určování výše peněžitého zadostiučinění pak odvolací soud dle názoru stěžovatele nevycházel z úplně zjištěného skutkového stavu a neopíral se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska.

16. Napadeným usnesením č. j. 30 Cdo 2956/2016-284 ze dne 4. 1. 2017 Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání odmítl jako nepřipustné, neboť podle jeho názoru nenaplněvalo předpoklady vymezené v ustanovení § 237 o.s.ř. dovolání ve své podstatě nenaplnuje předpoklady exponované v ustanovení § 237 o.s.ř. Z odůvodnění dovoláním napadeného rozsudku je dle Nejvyššího soudu zcela zřejmé, že odvolací soud již nyní

vzal v úvahu všechna hlediska uvedená v § 13 odst. 2 a 3 občanského zákoníku, přičemž stěžovatel se vůči tomuto právnímu posouzení věci konkrétněji nevymezil.

II. Argumentace účastníků řízení

17. Svou ústavní stížností ze dne 5. 4. 2017 stěžovatel napadá rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 1 Co 127/2012-277 ze dne 23. 2. 2016 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2956/2016-284 ze dne 4. 1. 2017. Je přesvědčen, že jeho výroky mají požívat ochrany podle článku 17 Listiny a že obecné soudy při rozhodování o jeho věci toto právo porušily. Upozorňuje na to, že soudy se shodly, že předmětné výroky překročily hranice ochrany poskytnuté ústavním právem na svobodu projevu, avšak neshodly se na tom, zda byla intenzita zásahu vzhledem k vulgaritě použitých výroků způsobilá zasáhnout do osobnostních práv vedlejšího účastníka. Uzavřel-li odvolací soud, že k zásahu do osobnostních práv došlo, považuje to stěžovatel za nesprávné právní posouzení věci, neboť nelze akceptovat názor, podle něž je stupeň vulgarity sám o sobě v přímé korelaci s mírou intenzity zásahu a existencí nepříznivých následků pro vedlejšího účastníka. Stěžovatel připouští, že z hlediska formy mohou být jeho výroky excesem, z hlediska obsahu jsou však jen bezobsažným vyjádřením jeho antipatie vůči vedlejšímu účastníkovi, které není způsobilé přivodit mu ve značné míře újmu na jeho osobnostních právech.

18. Ke kritériím relevantním pro řešení kolize mezi ústavním právem na svobodu projevu podle článku 17 Listiny a ústavním právem na čest a důstojnost podle článku 10 Listiny uvádí stěžovatel následující. Pokud jde o povahu předmětného výroku, je třeba jej považovat za hodnotový soud, který požívá větší ochrany než faktické tvrzení, jež je třeba dokázat. Pokud jde o obsah výroku, nelze jej podřadit pod žádný specifický druh projevu, jde pouze o spontánní odpověď vyjádřenou slovy, která jsou pro stěžovatele obvyklá a typická. Co se týká formy výroku, použitá slova lze zřejmě označit za vulgární, stěžovatel však poukazuje na to, že vulgarismy prostupují do veřejných proslavů čím dál více a že umělci se vždy vyjadřovali expresivněji, mnohdy vulgárně, což platí o něm samotném i o vedleším účastníkovi jako autorech provokativních děl. Stěžovatel pak svůj hodnotící soud vyřkl na adresu vedlejšího účastníka jako veřejné osoby, jako odpověď na otázku, která mu evokovala situaci, v níž vedlejší účastník zneužil své funkce generálního ředitele Národní galerie a nepustil jej jako laureáta ceny Jindřicha Chalupického do prostor galerie. Stěžovatel bezprostředně hodnotil chování a morální vlastnosti vedlejšího účastníka, a nelze tedy rozlišit, zda bylo zasaženo do soukromé či veřejné sféry vedlejšího účastníka. Podstatné je ovšem chování posledně jmenovaného, který opakovaně v různých médiích dehonestuje ostatní, a musí proto očekávat, že i on bude ostatními posuzován a hodnocen. Je otázkou, zda čest takového člověka opravdu zasluhuje ochranu ústavním právem a nakolik je u něj posunuta hranice, za kterou je nutné zasah do jeho práv zhojit peněžitým zadostiučiněním. Pokud jde o jeho vlastní osobu, stěžovatel znovu zdůrazňuje, že je programově nonkonformním umělcem a impulzivním člověkem, přičemž sprostá slova jsou součástí jeho běžného slovníku a jako taková jím byla bez přípravy použita v rámci bezprostřednosti rozhovoru. Co se týká situace, ve které byl výrok vyřčen, šlo o rozhovor pro televizní pořad, který nebyl vysílán živě; Česká televize tedy měla možnost onu větu vynechat, což neučinila. Všechny tyto faktory měly soudy vzít v úvahu, avšak připomněly pouze míru vulgarity použitých výrazů.

19. Stěžovatel dále zdůrazňuje, že relutární satisfakce je prostředkem zajišťujícím reparaci následků skutečně způsobených či reálně hrozících v osobnostní sféře dotčené osoby, nikoliv prostředkem k sankcionování vulgarity či neslušnosti autora výroků či k obecné ochraně jazykové kultury ve společnosti. Jakkoliv se jeho výroky mohou zdát vulgární, byly proneseny na adresu veřejné osoby, která je povinná snést vyšší míru kritiky a která jej navíc svým jednáním k výroku vyprovokovala, a proto si zasluhují být pod ochranou článku 17 Listiny.

20. Konečně pokud jde o výši peněžitého zadostiučinění, nepostupoval odvolací soud podle stěžovatele v souladu s rozhodovací praxí dovolacího soudu a nerespektoval požadavky na přiměřenost zadostiučinění s ohledem na míru, jakou se oba žalovaní podíleli na zásahu do osobnostních práv vedlejšího účastníka, a zejména na ekonomickou situaci obou žalovaných. Stěžovatel tvrdí, že z tohoto pohledu představuje zadostiučinění jemu uložené nepřiměřeně přísnější a tvrdší sankci v porovnání s tím, co představuje uložené zadostiučinění pro druhou žalovanou, která se navíc na zásahu podílela větší mírou. Obecným soudům evidentně vadí jen jedno slovo, jehož vulgarita činí podle nich zásah do osobnostních práv vedlejšího účastníka mimořádně intenzivním, přičemž užití tohoto slova stojí podle vrchního soudu 100.000 Kč, ať je vyřčeno či šířeno médii.

21. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Vrchní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku, aprobovaného Nejvyšším soudem. Nejvyšší soud se ve svém vyjádření odvolal na obsah svého rozhodnutí s tím, že se nedomnívá, že jím byla zasažena ústavně garantovaná práva stěžovatele. Vzhledem k obsahu těchto vyjádření nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovateli k replice.

III. Hodnocení Ústavního soudu

22. V nyní posuzovaném případě, ač jde v rovině podústavního práva o občanskoprávní spor na ochranu osobnosti, nepochybně dochází též ke střetu dvou subjektivních ústavních práv, a to svobody projevu ve smyslu článku 17 Listiny, svědčící stěžovateli, a práva na ochranu osobnostních základních práv (na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a jméno) podle článku 10 odst. 1 Listiny, svědčícího vedlejšímu účastníkovi řízení.

23. Stěžovatel ve svých podáních připustil, že jeho výrok byl z hlediska formy excesivní (viz bod 17), v průběhu řízení před soudem prvního stupně byl připraven se vedlejšímu účastníkovi omluvit (viz bod 4) a neodvolal se proti rozsudku městského soudu ze dne 28. 2. 2012, kterým mu byla uložena povinnost poskytnout vedlejšímu účastníkovi omluvu (viz bod 8). Uvedený rozsudek městského soudu nenapadl ani projednávanou ústavní stížností, ve které mimo jiné tvrdí, že jeho výroky nebyly způsobitelné zasáhnout do osobnostních práv vedlejšího účastníka natolik, aby bylo namísto přiznat mu náhradu nemajetkové újmy v penězích. Zároveň však stěžovatel ve své ústavní stížnosti vyjadřuje přesvědčení, že jeho výroky si zasluhují ochranu podle článku 17 Listiny a že soudy nedostatečně zhodnotily všechna kritéria relevantní pro řešení kolize mezi ústavním právem na svobodu projevu podle článku 17 Listiny a ústavním právem na čest a důstojnost podle článku 10 Listiny.

24. Ústavní soud nepochybuje o tom, že zásah do svobody projevu stěžovatele byl stanoven zákonem a sledoval legitimní cíl, tedy ochranu práv vedlejšího účastníka řízení. Pro ústavně souladný zásah do svobody projevu stěžovatele je však nutné, aby šlo o zásah „v demokratické společnosti nezbytný“ k dosažení uvedeného legitimního cíle, jak stanoví článek 17 odst. 4 Listiny a článek 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Vzhledem k výše uvedenému tedy vzniká otázka, zda je úkolem Ústavního soudu v projednávané věci posoudit, zda byl zásah do stěžovatelovy svobody projevu nezbytným nejen z hlediska jeho povinnosti zaplatit vedlejšímu účastníkovi finanční satisfakci, ale také z hlediska prvostupňovým soudem uložené povinnosti se vedlejšímu účastníkovi omluvit. V zájmu úplnosti zhodnocení všech relevantních okolností proto Ústavní soud přistoupil k celkovému přezkumu nezbytnosti zásahu do svobody projevu stěžovatele.

25. Ústavní soud připomíná, že ústavně zaručená svoboda projevu, již se stěžovatel v ústavní stížnosti dovolává, nemá absolutní platnost, jelikož je - bez ohledu na případně možné omezení zákonem (článek 17 odst. 4 Listiny) - již obsahově omezena právy jiných, ať již tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku republiky (např. práva daná čl. 10 Listiny) či z jiných zábran daných zákonem a chránících celospolečenské zájmy či hodnoty (např. §§ 184, 191 aj. zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Ovšem nejen tato obsahová omezení mohou právo na svobodu projevu zbavit jeho ústavní ochrany, neboť i forma, již se svoboda projevu navenek uplatňuje, je úzce spjata s ústavně zaručeným právem, k němuž se upíná [srov. nález sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367)].

26. V nyní projednávaném případě byly tedy obecné soudy konfrontovány s nutností posoudit spor na ochranu osobnosti též optikou kolidujících ústavních subjektivních práv stěžovatele na straně jedné a vedlejšího účastníka na straně druhé. Význam každého z těchto práv je determinován skutkovými okolnostmi případu a k nim se pojící judikaturou Ústavního soudu, popř. Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), v jejichž rozhodovací činnosti již byla kolize svobody projevu a osobnostních práv opakovaně řešena. Z této judikatury plyne, že řešení nastíněného střetu závisí vždy na celkovém kontextu každého individuálního případu; na druhé straně však z ní lze abstrahovat jistá východiska, na jejichž posouzení musejí soudy v případech kolize mezi svobodou projevu a osobnostními právy své rozhodnutí založit [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 100/73 SbNU 621) a sp. zn. nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), a judikatura ESLP tam citovaná].

A. Východiska přístupu Ústavního soudu k posouzení kolize mezi svobodou projevu a osobnostními právy

27. Prvním důležitým aspektem, který je nutno při vyvažování vzít v potaz, je klasifikace samotných sporných výroků. Ústavní soud totiž ve své dosavadní rozhodovací praxi ustáleně vyžaduje, aby soudy braly v potaz, zda sporné výroky mají charakter skutkového tvrzení, hodnotového soudu anebo hybridního výroku, který kombinuje skutkový základ i prvek hodnocení (viz nález sp. zn. I. ÚS 2617/15 ze dne 5. 9. 2016 a judikatura ESLP tam citovaná). Uvedené rozlišení je z ústavního hlediska důležité zejména proto, že samy hodnotové soudy nepodléhají důkazu pravdy, zatímco oprávněnost skutkových tvrzení je do značné míry determinována jejich pravdivostí. To

však neznamená, že hodnotové soudy jsou zcela nenapadnutelné v rámci řízení na ochranu osobnosti. Tam, kde je nějaké prohlášení hodnotovým soudem, může přiměřenost zásahu do osobnostních práv záviset na tom, zda existuje dostatečný faktický podklad pro napadené prohlášení, protože i hodnotový soud bez jakéhokoli faktického podkladu může být přehnaný. Je pravda, že veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany. Tento názor Ústavního soudu ovšem nelze vykládat tak, že polemická, kontroverzní, šokující nebo třeba i někoho urážející tvrzení nejsou v žádném případě hodna ústavní ochrany. Ústavní soud má opakovaně za to, že každý názor, stanovisko nebo kritika je, vzhledem k významu svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny, zásadně přípustným; omezení svobody projevu je proto výjimkou, kterou je nutno interpretovat restriktivně a lze ji ospravedlnit jen kvalifikovanými okolnostmi [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605)]. Ústavní soud proto činí rozdíl mezi použitím tvrdých či ostrých výrazů, které se však opírají o kritizovaný skutkový základ a jsou přiměřené cílům kritiky, resp. kritizovaným skutečností, na straně jedné, a samoúčelnými vulgaritami či urážkami, na straně druhé (viz výše cit. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 31).

28. Dalším důležitým aspektem je charakter či povaha kritizovaných skutečností, neboť zejména v kontextu debaty o věcech veřejných, resp. politických, poskytuje Ústavní soud i ESLP názorům zaznívajícím v takových debatách velmi silnou ochranu. Základní právo na svobodný projev je totiž třeba považovat za konstitutivní znak demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy. Věci veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věci veřejnou je ovšem i umění včetně showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob, mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce o tom, že jde o kritiku dovolenou. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace občanské společnosti na věcech veřejných [viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41)].

29. S tím úzce souvisí další důležité kritérium, které je nutno při vyvažování svobody projevu a osobnostních práv brát v potaz, a to status osoby, která je kritikou dotčena. Obecně platí, že limity přijatelné kritiky jsou širší u politiků a dalších veřejně činných osob než u soukromých osob. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že "práva na ochranu osobnosti se mohou samozřejmě domáhat i politikové a ostatní veřejně činné osoby, měřítko posouzení skutkových tvrzení a hodnotících soudů jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch novinářů a jiných původců těchto výroků" [viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. 4. 2005 (N 71/37 SbNU 9)], resp. že "osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané" (viz výše cit. nálezy sp. zn. I. ÚS 367/03).

30. Z hlediska míry přípustné expresivity hodnotových soudů Ústavní soud konstatoval již ve své rané judikatuře, že "veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť

jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany" (viz výše cit. nález sp. zn. III. ÚS 359/96). Ústavní soud postupně precizoval kritéria, podle kterých se přípustnost či nepřípustnost hodnotových soudů posuzuje. Ve veřejné či politické debatě jsou i názory nadnesené a přehánějící ústavně chráněnými (viz výše cit. nález sp. zn. I. ÚS 367/03) a taková debata by měla podléhat, pokud jde o subjektivní názory v ní prezentované, pouze minimální míře zásahů ze strany veřejné moci (soudů) (viz výše cit. nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 42). V nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215) pak Ústavní soud shrnul, že přehánění a nadsázka, byť by byly i tvrdé, nečiní samy o sobě projev nedovoleným. Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za přiměřený. Pouze v případě, že jde o kritiku věcí či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou [viz též nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41)]. Výjimečná ingerence veřejné moci (tedy soudů v řízení na ochranu osobnosti) tak bude namísto jen při zjevně excesivní formě prezentace názorů, typicky u vulgárních projevů (viz výše cit. nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 42). I z judikatury ESLP přitom vyplývá, že ESLP rozlišuje mezi ironickými a provokativními výroky a samoúčelnými urážkami (viz např. rozsudek ESLP ve věci Riolo proti Itálii ze dne 17. 7. 2008 č. 42211/07, §§ 68 a 70 a rozsudek ESLP ve věci Smolorz proti Polsku ze dne 16. 10. 2012 č. 17446/07, § 41). Vždy je však nutno hodnotit celkový kontext projevu (viz výše cit. nálezy sp. zn. IV. ÚS 23/05 a sp. zn. IV. ÚS 1511/13).

31. Pokud jde o kritiku ve vztahu k veřejně činným osobám, je nutno rovněž zvážit, zda je při kritice konkrétní osoby zasaženo do její profesní sféry či sféry soukromého života. Pokud totiž kritika zasahuje výlučně či převážně sféru profesní, je chráněna více než kritika zasahující do sféry soukromé. Ani v případě veřejně činné či známé osoby totiž nemůže platit, že by její soukromý život nebyl vůbec chráněn (viz výše cit. nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 36).

32. Ze shora uvedeného učinil Ústavní soud již v minulosti následující obecnější východiska (viz výše cit. nálezy sp. zn. II. ÚS 2051/14 a sp. zn. I. ÚS 2617/15). Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce musí být brána v potaz zejména 1. povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení, hodnotový soud, hodnotový soud se skutkovým základem či jinak hybridní výrok), 2. obsah výroku (např. zda jde o projev "politický" či "komerční"), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama "vyprovokovala" či jak se posléze ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů hraje jistou roli při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi, ovšem jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že tento výčet relevantních faktorů není taxativní; v úvahu musí být vždy vzat celkový

kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit.

B. Aplikace obecnějších východisek na nyní projednávanou věc

33. V posuzovaném případě se Ústavní soud ztotožňuje se závěry obecných soudů, podle kterých mají výroky pronesené stěžovatelem charakter hodnotového soudu, který nemůže být testován z pohledu jeho pravdivosti či věcného základu. Jde totiž o ryzí subjektivní dojmy a emotivní vyjádření stěžovatele, kterými hodnotil jednání vedlejšího účastníka z listopadu 2000. Pokud jde o obsah výroku, jedná se o kritiku, která je spíše osobní, nicméně odkazuje k profesní sféře vedlejšího účastníka, který jako ředitel Národní galerie – tedy osoba veřejně činná - nechal stěžovatele vyvést z budovy Národní galerie, v důsledku čehož mu byla Cena Jindřicha Chalupeckého předána na chodníku před Veletržním palácem. K tomu je třeba uvést, že slovní výpady směřované ad personam by měly být chráněny méně než kritika ad rem a že musí-li veřejně činná osoba snést kritiku svého jednání, není povinna strpět bezdůvodné častování vulgarismy jen proto, že jde o veřejně činnou osobu (viz výše cit. nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 48). Ústavní soud dále konstatuje, že přestože se stěžovatel označuje za nekonformního umělce a přestože je zřejmé, že překračování hranic a provokace jsou podstatou jeho tvorby, nelze sporné výroky charakterizovat jako umělecký projev, který by požíval zvýšené ochrany a ve vztahu k němuž soudci zásadně nepřísluší právo cenzury ve jménu určité subjektivní morálky; v daném případě se jedná spíše o formu jisté sebe prezentace. Nejde tedy o faktor, který by v rámci hledání spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými základními právy stěžovatele a vedlejšího účastníka svědčil ve prospěch upřednostnění svobody projevu. Co se týká formy výroku, není sporu o tom, že stěžovatel použil zjevně neslušné či vulgární výrazy, které znevažovaly osobu vedlejšího účastníka. Ani v kontextu odvysílaného dokumentu, resp. jeho části týkající se stěžovatele, či předchozího chování vedlejšího účastníka a vzájemných sporů mezi nimi nelze předmětné výrazy považovat za přiměřené. Stěžovatel nebyl v dokumentu s vedlejším účastníkem konfrontován, ani na něj nebyl tázán, a sám se v rozhovoru vrátil k událostem z listopadu 2000. Šlo tedy o události již několik let staré, a to i pokud by byla zvažována skutečnost, že vedlejší účastník stěžovatele v roce 2003 veřejně označil za „zamindrákovaného chudáka“ (viz bod 2), přičemž původní otázka moderátora odvysílaného dokumentu k těmto událostem nijak nesměřovala, ani je nezmiňovala. Tyto výroky tedy nelze omluvit tím, že jde o tzv. „kontraatak“ či stěžovatelovu bezprostřední reakci na verbální útok, přičemž ani fakt, že určitá tvrzení mohou být odvetou za tvrzení předchozí, resp. to, že vedlejší účastník musel s ohledem na své kontroverzní vystupování očekávat, že bude veřejně kritizován, nemůže ospravedlnit a převážit to, že jde o tvrzení urážející a dehonestující jeho osobu (srov. výše cit. nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 47). Lze naopak souhlasit s vrchním soudem, že předmětné výroky byly proneseny zcela zbytečně a svědčí spíše o stěžovatelově úmyslu vedlejšího účastníka skandalizovat či dehonestovat. Přitom cíle, jehož se zřejmě stěžovatel snažil dosáhnout (zkritizovat jednání vedlejšího účastníka, vyjádřit vlastní názor na jeho osobu) bylo jistě možné dosáhnout i bez použitých výrazů a urážky vedlejšího účastníka. Konečně pak Ústavní soud přihlédl i k osobě stěžovatele (tj. autora výroku), který je nekonformním umělcem, přičemž je třeba vzít v úvahu, že v uměleckém prostředí je používání expresivních výrazů běžnější a i vulgarismy v něm mohou být vnímány jinak než v běžných společenských kruzích (např. i jako umělecká

performance), tedy že od stěžovatele nebylo možné v tomto ohledu očekávat zvláštní zdrženlivost. V této souvislosti poukazuje Ústavní soud na to, že povinnosti a odpovědnosti, které výkon svobody zahrnuje (viz článek 10 odst. 2 Úmluvy), dopadají v první řadě na média. Stěžovatel však musel být srozuměn s tím, že se předmětný výrok dostane do televizního vysílání a potažmo do veřejného prostoru, přičemž k užití natočeného materiálu dal písemný souhlas (viz bod 3), a že za něj může být postizen.

34. Právě provedená analýza faktorů tedy hovoří spíše ve prospěch upřednostnění ústavního práva vedlejšího účastníka na čest a důstojnost. Závěry obecných soudů, že v projednávaném případě jde o zjevné překročení mezí slušnosti, nelze považovat za ústavně problematické. Výroky stěžovatele totiž mohou v kontextu odvysílaného dokumentu působit jako osobní samoučelné urážky. Ústavní soud přitom konstatuje, že stěžovatelovy sporné výroky se od standardních a přijatelných hodnotových soudů liší mírou vulgarity, která přiměla soudy k upozadění jeho práva na svobodu projevu. Postoj, jaký obecné soudy k vulgarismům zaujmou, je však otázka, která nedosahuje ústavněprávní dimenze. Nelze nicméně opominout, že v posledních letech se vulgarismy ve veřejném prostoru objevují čím dál častěji, protože mohou být považovány za méně šokující (např. podle francouzského lingvisty Alaina Reye koresponduje banalizace sprostých slov a urážek s odstraňováním tabu od druhé poloviny 20. století). Užití vulgárních a urážlivých výrazů vypovídá především o autorech samotných (tzv. sebeodhalení) a činí veřejnou debatu bezobsažnou.

35. V dlouhotrvajícím sporu vedlejšího účastníka se stěžovatelem byl vrchní soud veden Nejvyšším soudem k tomu, aby zohlednil všechna kritéria relevantní pro řešení konfliktu ústavních práv obou účastníků, což učinil, aniž by bylo možné jeho názor, že stěžovatelův projev byl způsobilý dotknout se cti vedlejšího účastníka a vyžadoval si omluvu, označit za neudržitelý, excesivní či jinak neústavní. V této situaci Ústavnímu soudu nepřisluší uvedené závěry přehodnocovat. Zbývá proto posoudit otázku, zda přiznání finanční satisfakce či její výše není v rozporu s ústavními limity.

C. Přiměřenost finančního zadostiučinění

36. Podle § 13 odst. 1 a 2 původního občanského zákoníku měla fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění, přičemž pokud by se nejevilo postačujícím toto (morální) zadostiučinění proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, měla fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (tzv. relutární náhrada). Pro přiznání relutární náhrady předpokládalo citované ustanovení § 13 odst. 2 původního občanského zákoníku značnou míru dotčení osobnosti fyzické osoby, a to za situace, kdy by se nejevilo postačujícím morální zadostiučinění podle § 13 odst. 1 (srov. ustanovení § 2951 odst. 2 a § 2957 zákona č. 89/2012, občanský zákoník).

37. Z judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003) vyplývá, že při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy v penězích musí být vždy prokázáno, že tu jsou okolnosti, které dokládají, že v konkrétním případě nestačí jen přisouzení zadostiučinění podle ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku, a to zejména z hlediska intenzity, trvání a

rozsahu nepříznivých následků vzniklých žalobci. Snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře je pak třeba vymezit tak, že jde o nemajetkovou újmu vzniklou v osobnostní sféře fyzické osoby, kterou tato fyzická osoba vzhledem k povaze, intenzitě, opakování, trvání a šíři okruhu působení nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti pociťuje a prožívá jako závažnou. Pokud soud zjistí, že zde jsou předpoklady pro přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích, zbývá zodpovědět otázku její výše v konkrétním případě, přičemž určení výše takového nároku je značně obtížné, a vesměs se proto uplatní postup podle ustanovení § 136 občanského soudního řádu (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1092/2011). Ač se tedy stanovení výše tohoto zadostiučinění stává předmětem volného uvážení soudu, i to podléhá hodnocení a soud musí v každém jednotlivém případě vycházet z úplného skutkového stavu a v tomto rámci se opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska. Jen tak lze vytvořit záruky, že určením výše přiznaného peněžitého zadostiučinění dojde k zákonem požadovanému přiměřenému zmírnění nastalé závažné nemajetkové újmy.

38. Z judikatury Nejvyššího i Ústavního soudu jednoznačně vyplývá požadavek, aby obecné soudy ve své judikatuře respektovaly určitá společná obecná kritéria, jež by vždy braly v úvahu při určení konkrétního způsobu či stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Základním a určujícím hlediskem pro stanovení uvedených měřítek musí být hledisko závažnosti a intenzity zásahu do práv náležejících do tzv. intimní sféry soukromého života jednotlivce, dotýkajícího se samé podstaty lidství a lidské důstojnosti, který je s ohledem na její význam a nadřazenost nezbytné vnímat jako zásah nejcitlivější a nejzávažnější bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o jednotlivce veřejně činného, známého, či nikoliv. Jakýkoliv zásah či snížení lidské důstojnosti je proto nezbytné vnímat jako zásah velmi závažný, a tedy i stěžejně reparaovatelný, neboť lidská důstojnost je hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami, je zcela nenahraditelná jiným statkem, tím méně je pak hodnotou kvantifikovatelnou či vyčíslitelnou v penězích [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491), bod 33].

39. Nejvyšší soud se také opakovaně (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007, uveřejněný pod číslem 98/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní ze dne 7. 10. 2009; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1231/2011) vyslovil k otázce preventivně-sankční povahy relutární náhrady, s tím, že zadostiučinění v penězích plní především satisfakční funkci, i když úlohu preventivního významu zákonu odpovídajícího a spravedlivého zadostiučinění nelze vylučovat. Vlastní zásah je nutno vždy hodnotit objektivně s přihlédnutím ke konkrétní situaci, za které k neoprávněnému zásahu došlo (tzv. konkrétní uplatnění objektivního kritéria), jakož i k osobě postižené fyzické osoby (tzv. diferencované uplatnění objektivního kritéria). Uplatnění konkrétního a diferencovaného objektivního hodnocení znamená, že o snížení důstojnosti postižené fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře půjde pouze tam, kde za konkrétní situace, ze které k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, jakož i s přihlédnutím k dotčené fyzické osobě, lze spolehlivě dovodit, že by nastalou nemajetkovou újmu, vzhledem k intenzitě a trvání nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti, pociťovala jako závažnou zpravidla každá fyzická osoba nacházející se na místě a v postavení postižené fyzické osoby. Ústavní soud k tomu ve svém výše cit. nálezu sp. zn. I. ÚS

1586/09 (body 36 a 37) uvedl, že v tomto pojetí, zohledňujícím význam intenzity a míry zavinění při stanovení výše relativní náhrady, je zásah do práva na ochranu osobnosti civilním deliktem a přiměřené zadostiučinění jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující (přiměřenou) i z tohoto hlediska. V rozhodnutí soudu musí být preventivně optimalizováno mezi satisfakčním a sankčním působením přiměřeného zadostiučinění, mezi nimiž existuje vztah komplementarity i vztah konkurence. Otázka míry zavinění původce zásahu pro stanovení výše relativní náhrady podle § 13 odst. 3 obč. zák. se tak stává zásadním způsobem spoluurčujícím a bezpochyby i jedním z klíčových hledisek pro navýšení relativní náhrady [viz též usnesení sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002 (U 15/26 SbNU 361)].

40. Vedle míry závažnosti a intenzity neoprávněného zásahu do osobnostních práv jednotlivce a míry zavinění původce zásahu je ovšem nezbytné zkoumat i další konkrétní okolnosti neoprávněného zásahu. Při posuzování formy zadostiučinění a u peněžité satisfakce i její výše je nutno brát zřetel na všechny okolnosti případu, ať již právní nebo skutkové, jakož i na okolnosti polehčující či přitěžující. Zohledněny musí být okolnosti na všech stranách, tzn. nejen na straně rušitele (škůdce), ale i na straně postiženého (oběti) (viz výše cit. nálezy sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 40; srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006). Výše předestřená kritéria testu ústavní aprobatelnosti je proto třeba mít na zřeteli i při úvaze o formě a přiměřenosti zadostiučinění za újmu na osobnostních právech fyzické osoby vzniklou v souvislosti s výroky, které nepožívají ústavní ochrany svobody projevu.

41. Úkolem vrchního soudu v projednávaném případě tedy bylo s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu a při respektování výše uvedených hledisek optimálně a účinně vyvážit a zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, neboť nemajetková újma vzniklá porušením osobnostních práv se v obecném slova smyslu nedá "odškodnit" a rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze ani exaktně kvantifikovat a vyčíslit, lze za ni "jen" poskytnout zadostiučinění (satisfakci) (srov. Ryška, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti *in* Právní rozhledy č. 9/2009, str. 305 a násl.). Ze shrnutí rozhodnutí vydaných v této věci vyplývá, že v souladu s výše citovanou judikaturou byl vrchní soud zrušujícími rozsudky Nejvyššího soudu veden jednak k tomu, aby vysvětlil, které skutečnosti a okolnosti jej vedly k závěru o opodstatněnosti zadostiučinění podle § 13 odst. 2 původního občanského zákoníku, jednak k tomu, aby přiznanou výši relativní náhrady opřel o konkrétní a přezkoumatelná hlediska. Jeho v pořadí již třetí rozsudek, který stěžovatel napadá před Ústavním soudem, pak byl dovolacím soudem aprobován.

42. Ústavní soud neshledává nepřijatelným či excesivním způsob, jakým vrchní soud v napadeném rozsudku posoudil míru závažnosti a intenzity neoprávněného zásahu do osobnostních práv vedlejšího účastníka, když na základě hledisek uvedených v § 13 odst. 2 a 3 občanského zákoníku dospěl k závěru, že jednáním stěžovatele došlo ve značné míře ke snížení důstojnosti vedlejšího účastníka a jeho vážnosti ve společnosti, protože byly dány předpoklady pro přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku. Z napadeného rozsudku vyplývá, že vrchní soud nevzal v úvahu pouze stupeň stěžovatelem užitá vulgarita, jak stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, nýbrž uvážil i to, že předmětné výroky byly způsobily ovlivnit vnímání vedlejšího účastníka společností nejen jako výtvarníka, ale i jako běžného

občana, a že úmyslem stěžovatele bylo jednoznačně vedlejšího účastníka hrubě zasáhnout a veřejně jej zostudit a urazit. Nadto zohlednil i preventivní hledisko, a to jak speciální ve vztahu ke stěžovateli, tak i generální ve vztahu ke kultivaci veřejného prostoru (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009 sp. zn. 30 Cdo 2033/2009).

43. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí dále vyplývá, že při posuzování výše relutární náhrady vrchní soud řádně zohlednil výše předestřené kritéria testu ústavní aprobeovatelnosti, jakož i všechny okolnosti případu, včetně skutečností na straně stěžovatele a na straně vedlejšího účastníka. Přihlédl tak k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené osobnosti, k trvání i šíři ohlasu a k vlivu vzniklé nemajetkové újmy na postavení a uplatnění vedlejšího účastníka ve společnosti. V tomto kontextu přitom vzal v úvahu také to, že i vedlejší účastník se vyjadřoval na adresu stěžovatele dehonestujícím způsobem (nikoliv však formou hrubých vulgarismů), na což stěžovatel opakovaně poukazoval (a činí tak i v projednávané ústavní stížnosti). Na druhé straně neopomněl ani to, že úmyslem stěžovatele bylo vedlejšího účastníka urazit a dehonestovat. Postupoval tak v souladu s názorem doktríny, podle kterého by soud měl při svém rozhodování o výši peněžitého zadostiučinění přihlížet i k tomu, zda např. původce neoprávněného zásahu zasáhl do osobnosti fyzické osoby jen z nedbalosti (lehkovážnosti), anebo zda mu lze na neoprávněném zásahu a nastalém závažném nepříznivém následku přičíst úmysl, popř. dokonce zlý úmysl (např. záměrně sledovaný cíl skandalizovat a pomluvit určitou osobu) (srov. Knap a kol. Ochrana osobnosti podle občanského práva. Praha: Linde 2004, str. 195; též Ryška, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti *in* Právní rozhledy č. 9/2009, str. 305 a násl.) Na základě uvedených hledisek a s ohledem na to, že relutární náhrada plnila v daném případě i preventivně-sankční funkci, pak stanovil její výši na částku 100.000 Kč. Ústavní soud k tomu konstatuje, že vedlejší účastník se původně po stěžovateli domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 150.000 Kč a že o dílčí částce 50.000 Kč bylo pravomocně rozhodnuto ještě před vynesením napadeného rozsudku, neboť v tomto rozsahu byl zamítavý rozsudek městského soudu potvrzen rozsudkem vrchního soudu ze dne 26. 2. 2013, který nebyl v této potvrzující části zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013. Vrchní soud tedy určil výši finančního zadostiučinění nejvyšší možnou částkou, kterou bylo lze v projednávaném případě uložit. Přestože by dle Ústavního soudu mohla satisfakční a sankční funkci zadostiučinění v daném případě splnit i částka nižší, nelze opomenout, že při respektování všech relevantních kritérií bylo stanovení konkrétní výše náhrady nemajetkové újmy předmětem volného uvážení vrchního soudu, který se v tomto ohledu nedopustil excesu. Ze spisu sice nevyplývá nic konkrétního o majetkových poměrech stěžovatele, on sám však netvrdí, že by pro něj uvedená částka byla likvidační.

D. Závěr

44. V projednávaném případě tedy Ústavní soud uzavřel, že zásah obecných soudů do svobody projevu stěžovatele byl z pohledu limitů článku 17 odst. 4 stanoven zákonem, sledoval legitimní cíl a byl – optikou výše rekapitulované rozhodovací činnosti Nejvyššího a Ústavního soudu, resp. ESLP – zásahem v demokratické společnosti nezbytným, a to jak z hlediska městským soudem nařízené omluvy, tak z hlediska vrchním soudem přiznaného finančního zadostiučinění ve výši 100.000 Kč.

45. Na závěr Ústavní soud apeluje na oba účastníky tohoto dlouholetého sporu, aby jej tímto rozhodnutím považovali za definitivně ukončený a dále nepokračovali ve sporných verbálních útocích. Jak již bylo výše řečeno, užívání sprostých výrazů vypovídá především o mluvčím samotném. O jistých rysech osobnosti svědčí i to, pokud se nonkonformní umělec, který zastává vysoké funkce a využívá je k zaujímání vyhrcovaných postojů, rozhodne vyhledat soudní ochranu proti takovým výrazům, a přitom nadále častuje druhou stranu urážkami (srov. např. knihu vedlejšího účastníka „25 let v pichlavém sametu“ z roku 2015).

46. Ústavní soud proto podanou ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 19. září 2017

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu